

Néhány hétig temető volt a város

Kolozsi Ádám
FORTEPAN2026. október 23. 12:29

1956 őszén Budapest parkjai és terei kényszerűségből ideiglenes temetőkké váltak, a forradalom áldozatainak rögtönzött sírjait azonban a hatalom később nyomtalanul eltüntette. Hetven év elteltével most amatőr fotók nyomán, három egykori budapesti helyszínen állítanak emléket azoknak az elfeledett hantoknak, amelyeknek létezését ma már csak ezek a felvételek bizonyítják.

„Szabó Gyula, élt 15 évet. Szülei lakása a Viola utca 9. alatt található.” A forradalom egyik ismeretlen gyermekhalottja, sírját csak egy fekete-fehér fénykép őrizte meg: ideiglenes nyughely nemzeti szalaggal átkötött fakereszttel a Károlyi-kertben, krizantémokkal, a fejfára rótt feliratot olvasó járókelőkkel, rajta a szülők lakcímével. Vajon miért írták rá, idegenek temették el a gyerekeket, még csak ezután értesítették a szülőket? Vagy már az esetleges exhumálás miatt, nehogy a család tudta nélkül temessék át őket valahova? Csak találgathatunk, a sírok néhány héten vagy hónapon belül bizonyosan eltűntek. Ma játszótér van a helyükön.

A forradalom alatt elesettek ideiglenes sírjai a Károlyi kertben 1956-ban. Jobbra a Magyar utca házai. #39992

Fotó: Fortepan / Nagy Gyula

Ideiglenes sír a Károlyi kertben 1956-ban. Jobbra a Magyar utca házai. #131414
Fotó: Fortepan / Marics Zoltán

1956-ban több száz ehhez hasonló ideiglenes sírhalom állt Budapesten, a pontos számukat nem ismerjük, soknak a létezését is gyorsan elfeledték. A forradalom napjaiban, majd a szovjet tankok által megszállt és szétlőtt városban a halottszállítás is komoly nehézségekbe ütközött. Sok áldozatot nem tudtak rendesen eltemetni, őket a város különböző pontjain parkokban, tereken, szobrok tövében, falak mentén földelték el. A sírok a spontán megemlékezés és a közösségi gyász azonnali helyszínei lettek. Virágokkal és gyertyákkal borított köztéri emlékhelyek, amelyeket aztán a forradalom leverése után néhány hónappal a régi-új hatalom eltüntetett.

Temetés ideiglenes sírokba a Rákóczi tér északi oldalán 1956-ban. #40011
Fotó: Fortepan / Nagy Gyula

Ideiglenes sírok a Rákóczi téren, a vásárcsarnokkal szemben 1956-ban. #26879
Fotó: Fortepan / Juricza Tibor

A halottakat kihantolták, a kereszteket és fejfákat eltávolították, ahogy a forradalom más nyomait is igyekeztek kiradírozni a városból. A golyónyomok ugyan ott maradtak a házfalakon, de a körút romos homlokzatait a lehető leggyorsabban helyreállították, a forradalom jelképeit módszeresen tüntették el a közterekről, és lehetőleg az emlékezetből is.

Ideiglenes sírok a Harminckettesek terén 1956-ban. #39776
Fotó: Fortepan / Nagy Gyula

Ideiglenes sír a Harminckettesek terén 1956-ban. #23617
Fotó: Fortepan / Juricza Tibor

A halottak emlékével sem bántak másként. A rendszer hivatalosan csak a saját áldozatairól emlékezett meg, miközben az 1956 őszén meghalt több mint 2600 magyarról készített statisztikák „szigorúan bizalmas” belső jelentésekben maradtak. Az ideiglenes sírokból kihantolt halottak ugyan, amennyiben azonosítani tudták őket, utólag rendes temetést kaptak, de köztéri emlékhelyeiket nyom nélkül eltüntették.

A forradalom alatt elesett férfi temetése a Farkasréti temetőben 1956-ban. #40045
Fotó: Fortepan / Nagy Gyula

Hetven év elteltével most Tamási Miklós, a Fortepan alapítójának kezdeményezésére három egykori sírhelyen állítanak emlékpontot az 1956-os forradalom 70. évfordulóján, ezeket Budapest Főváros Önkormányzata állíttattta az Eidolon Centre for Everyday Photography és a Fortepan együttműködésével. A Ferenciek terén, a Rákóczi téren és a Bakáts téren október 23-án avatják fel azokat a kő sztéléket, amelyeket Szabó Levente építész és Polgárdi Ákos tipográfus tervezett. A sztélék tetején az eredeti helyszínen készült fotók láthatók: az ’56-os forradalom amatőr fotósainak felvételei, melyek itt bizonyító erejűek.

Ideiglenes sírok a mai Molnár Ferenc téren 1956-ban. Háttérben a Práter utca Szigony utca felé vezető szakasza. #197447
Fotó: Fortepan / Keveházi János

Ideiglenes sír az Almássy téren, Csengery Antal szobránál 1956-ban. #13717
Fotó: Fortepan / Nagy József

Az ideiglenes sírokról írott forrás alig maradt fenn. Néhány elszórt és töredékes visszaemlékezés ugyan megőrizte azt a mély hatást, amit a sírok 1956-ban tettek az emberekre, de hivatalos dokumentumok nincsenek, így azt sem lehet pontosan tudni, hány ilyen ideiglenes sírhely volt egyáltalán. Nagyon sok esetben azt sem, hogy kiket temettek el. Voltak köztük szabadságharcosok, szemlélődők, olyanok, akiket sorban állás közben lőttek agyon, de szovjet katonák által kivégzettek és kisebb számban karhatalmisták is. És gyerekek. A nevek sokszor ismeretlenek, és ezeket a lukakat források híján már nem is nagyon lehet betömködni.

Ideiglenes sír a Vigadó (Molotov) téren 1956-ban. Háttérben a Gellért-hegy. #199451
Fotó: Fortepan / Bauer Sándor

Ideiglenes sír a Füvészkertben. Háttérben az Urológiai Klinika. #197439
Fotó: Fortepan / Keveházi János

„Ritkán fordul elő, hogy egy történelmi esemény egyetlen bizonyítéka egy fénykép. Nincsenek tanúk és tanúvallomások, nem születtek feljegyzések, és nem folyt az ügyben nyomozás. Az egyetlen bizonyíték tehát a fénykép: íme a fotókon látható, hogy halottakat rejtett a föld a Ferenciek terén, a Rákóczi téren, a Bakáts téren és Budapest további egy tucat terén” – írja az ideiglenes sírok kapcsán a projekt honlapján Tamási Miklós.

Ideiglenes sírok a Közlekedés- és Postaügyi Minisztérium előtt, a Dob utca 75–81-ben 1956-ban. #313460
Fotó: Fortepan / Mácsai István

Ideiglenes sír a Hevesi Sándor (ekkor névtelen) téren, az Izabella utca és a Rejtő Jenő (Szövetség) utca között 1956-ban. #101412
Fotó: Fortepan / Magyar Pál

Az alábbi képen egy Vörösmarty téri sírhely láthat, az ajándékbolt és a hirdetőoszlop előtt, a volt MTI-fotós Bauer Sándor egyik 1956-os felvételén. Bár a fejfának csak a hátát látjhatuk, visszaemlékezésekből ebben az esetben tudjuk, hogy nagy valószínűséggel kinek a neve szerepel rajta: Thinagl Szerafint, az első magyar diplomás gyógyszerésznőt temették itt el. Az idős asszony fiának a Váci utcai lakásában halt meg november másodikán, de a forradalom leverését követő káoszban a temetőbe szállítása lehetetlen volt, ezért először a Vörösmarty téren ásták meg a sírját. 1957 márciusában exhumálták, ekkor helyezték át maradványait a Farkasréti temetőbe.

Ideiglenes sír a Vörösmarty téren 1956-ban. #199480
Fotó: Fortepan / Bauer Sándor

Máshol kertekben, udvarokon, kórházak mellett vagy a harcok helyszínéhez közel temették el ideiglenesen a halottakat. Egy 1956. november 23-i, a Kerepesi úti temetőben készült kimutatás szerint egy

hónap alatt körülbelül ezer, a harcokban elesett halottat szállítottak ki a temetőkbe Budapesten, a még temetetlen halottak számát ekkor négyszázra tették. Eörsi László történész szerint a legnagyobb, több sírral dokumentálható „szükségtemetők” a Bakáts tér, Károlyi-kert, Rákóczi tér, Kálvária tér, a Práter utca melletti Molnár Ferenc tér, a mai Ferenciek tere és a Ferenc tér voltak.

Ideiglenes sírok a Markusovszky (Úttörő) téren, a későbbi Biblia utcánál 1956-ban. #40189
Fotó: Fortepan / Nagy Gyula

Ideiglenes sírok az Illatos úton, a Gubacsi úthoz közeli szükséglakás-telep játszóterén 1956-ban. #186581
Fotó: Fortepan / Gulyás Zsuzsa

Utóbbin nyolc sírhalmot látunk egymás mellett, a hinták mellett kialakított ideiglenes parcellában. A téren eltemetettek közül két katona történetét ismerjük Speidl Zoltán visszaemlékezéséből. A magyar honvédok a Kilián laktanyából menekültek, szovjet katonák végeztek ki őket: „Csak a két egyenruhást emelték ki. Ők elmondták: szakácsok voltak a Kiliánban, nem harcoltak. A szovjetek bólogattak, s azt mondták: davaj. Ekkor ragyogott fel a fiúk arcán a megkönnyebbülés derűje. Elindultak a kapu felé. Aztán két sorozatot visszhangzott az utca. Pár óra múlva megtaláltuk őket. Hátulról lelőve, szétnyílt koponyával, talán boldogan buktak arcra. Mi ástunk gödröt, mi ácsoltunk fejfát nekik…”

Speidl azt is elbeszélte, hogy később az egyik áldozat édesanyja, egy fejkendős parasztnéni hogyan talált rá a fia sírjára. „Hamarosan tudtuk: a kiskatonák egyikét keresi. Mondta a nevet is. A nénit elvezettük a Ferenc térre. Még álltak a fejfák, s megmutattuk, melyik alatt nyugszik a fia. Az asszony csak állt. Nem jajveszékelt, nem zokogott… Akkor láttam először könny nélküli gyászt. A Ferenc téren többet nem fociztam.”

Ideiglenes sírok a Ferenc téren 1956-ban. Szemben a Bokréta utca torkolata. #40292
Fotó: Fortepan / Nagy Gyula

Ahol tudták, felírták a sírra az áldozatok nevét, volt, ahol fényképet is tettek a fejfa mellé, de a Bakáts téren például az egyik síron csak ez volt olvasható a teljes név helyett: „Kató ápolónő”.

A Bakáts téri templom előtt – a templomtornyot lövedék vitte le, csonkán, kereszt nélkül meredt a magasba a sisakja – egymás mellett álltak a halmok. „A templom mellett friss sír domborul. Végignéztem, ahogy egy fiatal egyetemistát temettek. A tömeg, mely csupa ismeretlenekből verődött össze, zokogva énekelte a Szózatot” – emlékezett vissza Dobó Andor matematikus.

Ugyanitt állt a Boráros tér és Ráday utca sarkán elesett Tóth Dezső másodéves egyetemi hallgató virágokkal borított sírhelye, utólag betoldott h-val az alkalmi fejfán.

Ideiglenes sír a Bakáts téri templomkertben 1956-ban. #23623
Fotó: Fortepan / Juricza Tibor

A Ferenciek terének és részeinek már annyi neve volt, most elégedjünk meg azzal, amit 1956 októberében egy megfordított utcatábla hátoldalára írtak krétával: »Október 25. tér«, a Kossuth téri mészárlás napjára utalva – forradalomban az utcaátnevezés sem várhat sokáig. Itt, Pázmány Péter szobra mellett is volt egy ideiglenes sír. Egy fiatal pincért, a hivatalos nyilvántartás szerint „éttermi segéd felszolgálóként" számontartott Szvoboda Sándort temették el. Neve fölött krétával kartonlapra írt eskü: „Bosszút állunk érted."

Ideiglenes sír a Pázmány szobor előtt, a Ferenciek terén (Felszabadulás tér) 1956-ban.
#39995
Fotó: Fortepan / Nagy Gyula

Ideiglenes sír a Pázmány szobor előtt, a Ferenciek terén (Felszabadulás tér) 1956-ban.
#128742
Fotó: Fortepan / Faragó György

Ezek az alig néhány napos sírok különösen halottak napján és mindenszentekkor váltak a kegyelet általános helyszíneivé. Fényképek is tanúskodnak róla, ahogy az emberek, bizonyára járókelők és

idegenek is, gyertyát gyújtanak, virágokat tesznek a forradalom áldozatainak utcai sírjaira.

„Este van. A Harmincketteseknek terén, a Bakáts téren, a Móricz Zsigmond körtéren és mindenütt a városban, ahol friss hantok domborulnak, még késő este is sok ember veszi körül a hősök sírjait. A terek megható fényben ragyognak. Nem reflektorok világítanak, hanem a szeretet száz és ezer gyertyái a hantokon és a hantok körül. Még a körút is világos, ott ahol a legnagyobb harcok dúltak és egyetlen lámpa sem világítja az utat. Mert akik nem zarándokoltak el a sírokhoz, az ablakokba helyezték el az emlékezés nemzeti színű szalaggal átkötött gyertyáit. A millió gyertyácska egyöntetűen hirdeti: Budapest népe soha nem felejti el azokat, akik életüket áldozták a hazáért, a szabadságért" – írta az 50 ezer példányban megjelenő új napilap, a *Magyar Honvéd* november másodikán.

A pártház ostroma során elesett forradalmár letakart holtteste a II. János Pál pápa (Köztársaság) téren 1956-ban. #39929
Fotó: Fortepan / Nagy Gyula

Megemlékezés halottak napján egy budapesti buszmegállóban, az 1956-os forradalom alatt elkövetett egyik atrocitás helyszínén. #197832
Fotó: Fortepan / ETH Zürich / Comet Photo AG / Jack Metzger

Sokan csak hónapokkal később, vagy sohasem tudták meg, mi történt a hozzátartozójukkal, és hol vannak a maradványaik. Mink András történész évtizedek múltán, egy Fortepan-fotó révén szembesült nagyapja 1956-os sírhelyével, amiről a családnak addig nem volt tudomása. A talán valamikor november elején, a Petőfi híd pesti hídfőjénél készült képen gyorsan eszkábált kettős fejfa látható két egymás mellett fekvő sír fölött, rajta girbegurba betűkkel, krétával írt nevek: „Metz György élt 53 évet, Radó Gyula élt 52 évet”.

„Anyai nagyapám, Radó Gyula jogot végzett köztisztviselő volt, a belügyminisztériumban dolgozott. 1956-ban 52 éves volt, nem volt az események aktív résztvevője. A forradalom kitörése után otthon tartózkodott. A dátumot nem tudom pontosan, de valószínűleg október utolsó napjaiban lehetett, amikor a rádió bemondta, hogy most lehet menni vásárolni. Nagyapám és a szomszédja együtt indultak el vásárolni, de amint kiléptek a ház kapuján, egy géppuskasorozat

végzett velük. Nagyapám tehát ártatlan civil áldozat volt. Akkoriban ugyebár nem mindig volt idő rendes temetésre. Nagyapámat ideiglenesen a híd lábánál temették el, föltehetően a szomszédjával együtt.”

A forradalom alatt elesettek ideiglenes sírjai a Boráros téren, a Közraktár utca felől a Petőfi hídra vezető lépcsőnél 1956-ban. #23624
Fotó: Fortepan / Juricza Tibor

Az első sír sokszor valóban csak átmeneti nyughely volt, a halottakat gyakran koporsó nélkül temették el. Gérecz Attila holttestét például egy létrán vitték el a Klauzál térig. A váci gyűjtőből október 30-án szabadult fiatal költő már a szovjet páncélosok elleni utóvédharcokban esett el november hetedikén a Dohány utcánál, egy tankról leadott géppuskasorozat végzett vele. A kedvese temette el, miután két kiskatona meghozta a halálhírét és az iratait.

„Siessünk, mondták, ha nem akarjuk, hogy tömegsírba tegyék. Hát siettem. Az édesanyja járni sem tudott, nem mehetett más, csak én. Köröttünk ágyúdörgés, gépfegyverek zaja, én, amikor rátaláltam, a szép, sűrű haját simogattam. Egy asszony a házból lepedőt hozott, abba

takartuk testét, mások létrát kerítettek, azon vittük a Klauzál térig. Fejfa helyett valaki néhány szál fehér őszirózsát helyezett a tér sarkában hirtelenjében emelt sírhantra.”

A Fiumei úti Nemzeti Sírkert (Kerepesi temető) halottasháza 1956-ban. #256793
Fotó: Fortepan / Peter Isaac

Koporsók a Fiumei úti Nemzeti Sírkertben (Kerepesi temető) 1956-ban. Háttérben Deák Ferenc Mauzóleuma.
Fotó: Fortepan / Peter Isaac

Gérecz februárban kapott rendes temetést a Fiumei úti sírkert 21. parcellájában. Ebbe a parcellába került a forradalom legtöbb áldozata, összesen 574-üket temették ide 1956-ban és ’57-ben, miután a forradalom alatt megnyitották a máskülönben zárt, védett temetőrészt az új temetések számára.

Ekkor még politikai megkülönböztetés nélkül temettek ide, forradalmárokat, civil áldozatokat és a rendszer oldalán elesett fegyvereseket is vegyesen. Kádárék azonban hamarosan a halottak között is belefogtak a tisztogatásba. Már 1957 tavaszán hozzáláttak a rendszer oldalán elesettek kihantolásához. Őket részben az 1959-ben felavatott Munkásmozgalmi Panteon környékére temették át.

A 21. parcella így nem hivatalosan a mártír forradalmárok temetkezési helye maradt. A hatalomnak gondja volt rá, hogy ne jöjjön itt létre a rendszerrel szembenálló spontán emlékhely, a nyolcvanas évek elején „a porladási idő lejártára” hivatkozva fel is akarták számolni a parcellát; ettől végül a hozzátartozók és a magyar ellenzék által keltett

nemzetközi visszhangtól tartva álltak el. A halottaknak így sem volt nyugtuk: Gérecz Attila maradványait összesen háromszor temették át – ma ismét a 21. parcellában fekszik.

A Fiumei úti Nemzeti Sírkertben (Kerepesi temető) 1956-ban. #256827
Fotó: Fortepan / Peter Isaac

A forradalom alatt elhunytak koporsói a Fiumei úti Nemzeti Sírkertben (Kerepesi temető) 1956-ban. #256754
Fotó: Fortepan / Peter Isaac

„Az 1956-os forradalom utóélete szorosan köthető a halottak, áldozatok és halálraítéltek utóéletéhez” – írja Tamási Miklós az ideiglenes temetkezések kapcsán. „A szocializmus évtizedeiben nemcsak a forradalom története, hanem a halottak története is érinthetetlen volt. Családok százai évtizedekkel később is csak hallomásból tudhatták, hogy szerettük hol nyert végső nyughelyet. Az 1988–89-es rendszerváltás egyik alaptörténete a kivégzettek – beleértve Nagy Imre miniszterelnök és bajtársai – sírhelyének és maradványainak felkutatása, majd újratemetése volt. A köztereken

eltemetettek emlékezete azért is hiányos (ha egyáltalán létezett), mert a sírokat 1957 elején titokban exhumálták, és minden nyomtalanul eltűnt. A sírhelyek, egyszerű keresztek, amelyeket 1956-ban mindenszentekkor még virágok és gyertyák borítottak, alig egy évvel később már feledésbe merültek.”

Emléksztélé a Ferenciek terén 2026 októberében.
Fotó: Biri Balázs / Hetedik Műterem

Forrás

Az egykori ideiglenes sírok beazonosított helyszínei közül most háromnál létesül emlékpont: a Rákóczi téren, a Bakáts téren és a Ferenciek terén. A sztélé alkotói, az Eidolon Centre és a Fortepan a három megvalósult emlékpontot érintő sétát szervez, ez október 23-án háromkor indul a Rákóczi térről.

Képszerkesztő: Virágvölgyi István

A Heti Fortepan blog a Capa Központ szakmai együttműködésével valósul meg. Az eredeti cikk ezen a linken található. Ha van olyan családi fotója, amit felajánlana a Fortepan számára, akkor írjon a fortepan@gmail.com e-mail-címre!

Ezt a cikket Creative Commons Nevezd meg! – Ne változtasd! 4.0 Nemzetközi (CC BY-ND 4.0) licensz alatt tesszük közzé, azaz forrásmegjelölés mellett szabadon átvehető, de nem átdolgozható (részletek a blog impresszumában). A cikkben szereplő képek teljes felbontású verzióját erről a linkről lehet egyben letölteni. A bloggal kapcsolatos észrevételeit a hetifortepan@capacenter.hu e-mail-címre írhatja meg.